

De criminologische relevantie van de studie van de (illegale) diamanthandel

Fijnaut, C.J.C.F.

Published in:
Tijdschrift voor Criminologie

Publication date:
2002

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):
Fijnaut, C. J. C. F. (2002). De criminologische relevantie van de studie van de (illegale) diamanthandel. *Tijdschrift voor Criminologie*, 44(4), 328-337.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright, please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

DE CRIMINOLOGISCHE RELEVANTIE VAN DE STUDIE VAN DE (ILLEGALE) DIAMANTHANDEL

Cyrille Fijnaut

Voor de Tweede Wereldoorlog was de diamanthandel in Antwerpen voor het grootste deel in joodse handen. Saerens (2000) beschrijft in zijn recente proefschrift over Antwerpen en zijn joodse bevolking in de periode 1880-1944 dat bij de liquidatie van de joodse diamanthandel door de Duitse bezetter in 1941-1942 350 joodse diamantmakelaars (van de in totaal 400 in de stad) en 1.103 diamanthandelaren/-bedrijven betrokken waren. Evenals in Amsterdam – men leze het proefschrift van Meershoek (1999) – werd kort nadien het merendeel van de Antwerpse joden met behulp van de reguliere politie afgevoerd naar de vernietigingskampen in Duitsland en andere delen van het Nazi-rijk. Na de oorlog voerde België volgens journalist De Stoop (1998) een heel tolerant (nauwelijks regelgeving) en stimulerend (vrijstelling van BTW) beleid met betrekking tot de diamanthandel, in de hoop deze bedrijfstak weer tot leven te brengen. En met groot succes, zoals nog zal blijken, ook wat betreft de betrokkenheid van de joodse bevolking bij deze voor de stad zo belangrijke economische sector. Volgens recente berichten in onder andere het weekblad *Knack* werkte 20 jaar geleden in elk geval 80-90 procent van de Antwerpse joden in de diamanthandel. Op dit ogenblik zou dit percentage zijn gedaald tot 40 à 50 procent. De handel is voor een belangrijk deel overgenomen door mensen van andere origine, in het bijzonder Indiërs en Pakistani.

De dramatische geschiedenis van de joden en speciaal de (liquidatie van de) joodse diamanthandel is – zoals zovele gruwelen uit de eerste helft van de twintigste eeuw, georganiseerd door Nazi-Duitsland dan wel de Sovjet-Unie – nooit het voorwerp geweest van criminologisch onderzoek. Ook de eigentijdse handel in bloed- of conflictdiamanten in Antwerpen, Londen of New York is echter nagenoeg volledig buiten het criminologische vizier gebleven, hoezeer ook deze handel tot op de dag van vandaag de financiële brandstof levert voor verschrikkelijke vormen van burgeroorlog in Afrika bezuiden de Sahara. Deze twee vaststellingen brengen mij direct bij de criminologische relevantie van de studie van de (illegale) diamanthandel.

Dit thema behoeft enige inleiding. De criminologie is nu eenmaal tot voor kort ver weggebleven van de diamantsector. Men moet wel beseffen dat zij in de voorbije jaren ook zovele andere *tricky* handelssectoren goeddeels links heeft laten liggen. Hierbij kan worden gedacht aan wapenhandel, handel in gevaarlijk afval en handel in nucleaire materialen, terwijl deze vormen van internationale handel toch een hoog crimineel potentieel hebben en raken aan de meest fundamentele problemen van deze wereld, die van oorlog en vrede (Gasparini Alves en Cipollone, 1998).

De eerste kwestie is dan ook: waarom is de criminologie in het algemeen voorbijgegaan aan de criminele kanten van de bedoelde handelssectoren en (daarmee) van de problemen van oorlog en vrede? In het verlengde hiervan ligt de vraag of de recente VN conventie tegen transnationale georganiseerde misdaad wellicht

een stimulans zal zijn voor (meer) onderzoek op gebieden als deze.

De tweede kwestie betreft specifiek de relevantie van de diamanthandel voor criminologisch onderzoek. Om deze te demonstreren zal ik eerst een aantal algemene beschouwingen geven over de zwarte kanten van deze handel. Vervolgens zal ik speciaal aandacht schenken aan de opmerkingen over de (illegale) handel in diamanten van de onderzoekscommissie van de Belgische Senaat naar georganiseerde criminaliteit.

Tot besluit van deze inleiding kan nog worden aangegeven waarom het passend is dat deze kwesties juist in de Lage Landen aan nader onderzoek worden onderworpen. Ten eerste speelt niet alleen België maar ook Nederland een heel belangrijke rol in deze handel. Werd in Antwerpen tot voor kort zo'n 90 procent van alle ruwe diamanten ter wereld verhandeld, de *ABN-AMRO Bank* is een van de grootste kredietverleners in deze sector: 30-35 procent ofwel bijna een miljard euro per jaar (SOMO, 2001a). Ten tweede heeft niet alleen België in deze sector met een enorm bankschandaal te kampen – het faillissement van de *Max Fischer Bank* in Antwerpen – maar ook Nederland: bij de fraude in het *ABN-AMRO* filiaal in de Sarphatistraat te Amsterdam zou een groot deel van de verdwenen 180 miljoen gulden in de zakken van een diamanthandelaar in Libanon zijn verdwenen (*NRC Handelsblad*, 1, 4, 5 en 7 december 2001). Ten derde is de zaak van De Hakkelaar/Abas een voortreffelijk voorbeeld van grensoverschrijdende georganiseerde misdaad tussen de beide landen (De Stoop, 1998). Het Antwerpse congres '*Diamanthandel, een criminologische studie waard*' van de *Nederlandse Vereniging voor Kriminologie* (van 12 en 13 december 2001) had dus evengoed in Amsterdam kunnen worden gehouden of wellicht gelijktijdig in Amsterdam en Antwerpen.

DE AFWEZIGHEID VAN DE CRIMINOLOGIE OP HET WERELDTONEEL: (NIET) VOOR ALTIJD?

Er zijn vier redenen waarom de criminologie is afgebleven van de (illegale) diamanthandel en waarom ook andere belangrijke vraagstukken van internationale zwarte handel – en de aanpak daarvan via internationale instellingen, de Verenigde Naties op kop, bijvoorbeeld via sanctiestelsels en verdragen – zo goed als volledig buiten het blikveld van de criminologie zijn gebleven. Ten eerste zijn waarschijnlijk ook in eigen kring veel mensen geneigd om Lombroso de schuld te geven. Heeft hij immers met zijn werk de criminologie niet van in den beginne als het ware toegespitst op de studie van het – fysiek, sociaal, psychisch, en moreel – gehandicapte individu en dus van meet af aan haar ogen gesloten voor collectieve vormen van misdaad als georganiseerde misdaad en politieke terreur? Op grond van een aantal studies van Lombroso zelf en het werk van de meeste van zijn aanhangers en opvolgers in Europa lijkt dit een heel plausibel argument. Bij nader inzien moet men evenwel erkennen dat het niet opgaat, toch niet voor Lombroso zelf in elk geval. Hij is nu juist degene geweest die samen met Laschi een indrukwekkende studie heeft geschreven over de criminologische aspecten van (burger)oorlog, revolutie en revolte (Lombroso en Laschi, 1891). Het zijn met andere woorden veeleer zijn 'nakomelingen' die aan dit soort vraagstukken voorbij zijn gegaan. Dit betekent dat het onderhavige argument moet worden geherformuleerd:

waar komt deze eenzijdige receptie van Lombroso's werk vandaan? Deze vraag snijdt zeker hout in het Europa van de duistere 20e eeuw, om met Mazower (2001) te spreken: tot op het einde toe was zij het toneel van oorlog, bezetting, revolutie en revolte, en dus van alle misdaad die daarmee gepaard kan gaan: van koningsmoorden tot grootschalige genocide en andere massamoord in zowel Nazi-Duitsland als de Sovjet-Unie. Maar criminologisch onderzoek, deze naam waardig, werd daar niet of nauwelijks naar verricht. Was dat omdat Lombroso door zijn protagonisten enkel werd geassocieerd met de individuele dader en de aanpak van zijn/haar misdaad in het kader van de strafrechtspleging? Of speelden bij deze reductie van het object van de (Lombrosiaanse) criminologie ook andere factoren een rol dan de eenzijdige receptie van diens werk? Vond die vooral plaats omdat het onderzoek van Lombroso hoofdzakelijk werd gewaardeerd door strafrechtjuristen, rechters, aanklagers, psychiaters, psychologen, sociologen, politiemensen en maatschappelijk werkers, kortom door mensen die allemaal op de een of andere manier dicht bij de praktijk van de strafrechtspleging stonden? Of speelde hierbij ook een rol dat onderzoek naar oorlog, revolutie, onderdrukking zoniet bepaald gevaarlijk was, dan toch gemakkelijk erg controversieel? Gevaarlijk: wie het in Nazi-Duitsland of de Sovjet-Unie zou hebben gewaagd om op te staan tegen de Himmlers of de Dzerzhinskys speelde wis en waarachtig met zijn leven. En controversieel, omdat het dergelijk onderzoek iemand al vlug in het vaarwater van de strijdende partijen brengt en dus tot een onderdeel van het conflict maakt. Zijn daarom mensen als Röling die – zij het via de omweg van het Tokyo-tribunaal – wel de overstap maakte van de criminologie naar de polemologie, de uitzonderingen die de regel bevestigen?

De reductie van de Lombrosiaanse criminologie tot een op het individu gerichte academische onderneming brengt mij bij de tweede reden. De criminologie betitelt zich graag als een multidisciplinaire wetenschap. In relatie tot de verenging van haar object moet hierbij wel in het oog worden gehouden dat dan altijd wordt gedacht aan (sub)disciplines die bovenal functioneren op het individuele, als het ware het micro-niveau: strafrecht, (sociale) psychologie, psychiatrie, (groeps)sociologie en dergelijke. De multidisciplinariteit van de criminologie bestrijkt gewoonlijk niet de disciplines die nodig zijn om kwesties als de (illegale) diamanthandel te kunnen bestuderen: economie, politieke wetenschappen, volkenrecht, internationale betrekkingen, handelsrecht *et cetera*. Dus is het ook hierom bepaald niet verwonderlijk dat kwesties als de (illegale) diamant- en wapenhandel in de criminologie welhaast als vanzelf buiten beeld blijven. Komt daarbij nog dat de studie van dit soort internationale misdaad ook heel wat technische kennis vereist, niet alleen omtrent de organisatie van de betrokken vormen van handel en de werking van internationale handelssystemen, maar ook aangaande de kwaliteit van hetgeen wordt verhandeld.

De derde reden – die in mijn ogen tot op zekere hoogte trouwens samenhangt met de tweede – is het sterk lokale, om niet te zeggen provinciale karakter van de criminologie. Zeker, vanaf het einde van de negentiende eeuw is er een internationaal criminologisch debat, gevoed door een diversiteit aan verenigingen, congressen en tijdschriften. Opmerkelijk is evenwel dat het

onderzoek van internationale kwesties geen gelijke tred heeft gehouden. Het onderzoek in de criminologie is nog steeds sterk gebonden aan de criminele problemen in de eigen buurt, de eigen stad en het eigen land. Transnationale problemen of transnationale aspecten van lokale of regionale problemen waren tot voor kort in de criminologie niet of nauwelijks aan de orde.

De vierde reden waaraan in dit verband niet mag worden voorbijgegaan, is dat in grote delen van de wereld criminologie gewoonweg niet bestaat of enkel in een theoretische vorm wordt gedoceerd. Van criminologisch onderzoek is in hele (sub)continenten om allerhande redenen geen sprake. Deze situatie bemoeilijkt het onderzoek van transnationale fenomenen als de (illegale) diamanthandel vanzelfsprekend zeer. Westerse onderzoekers kunnen immers maar moeilijk de medespelers vinden die nodig zijn om zulke handel van het begin tot het einde in kaart te brengen. Evenzo is het welhaast onmogelijk om met onderzoekers in andere werelddelen vergelijkend onderzoek te doen.

DOORBRAAK DOOR HET VN VERDRAG TEGEN TRANSNATIONALE GEORGANISEERDE MISDAAD?

In de voorbije tien à vijftien jaar hebben de problemen van georganiseerde misdaad reeds een zekere verandering gebracht in het wetenschappelijk onderzoek. Zij hebben immers het doen van onderzoek naar (met name) de internationale smokkelvarianten van deze misdaad gestimuleerd. Want al hebben deze varianten – drugshandel, wapenhandel, mensenhandel *et cetera* – in bepaalde opzichten altijd ook lokale componenten, zij vertonen in veel gevallen zeker ook transnationale aspecten. Hierbij moet vooral worden gedacht aan logistieke kwesties als het transport, de communicatie en het financiële verkeer. Wie de bedoelde vormen van georganiseerde misdaad in de diepte en in de breedte wil bestuderen moet dus wel grensverleggend onderzoek doen, welhaast in de letterlijke zin van het woord. En dit gebeurt dan ook. Een mooi voorbeeld van deze ontwikkeling is het boek van Bovenkerk en Yeşilgöz (1998) naar de Turkse drugshandel. Het probleem is echter dat het meeste onderzoek naar georganiseerde misdaad om een aantal redenen niet mee de grenzen overgaat, niet internationaal is georiënteerd, maar zich beperkt tot de lokale aspecten van dit probleem. Ook in de engelstalige wereld moet men op dit terrein goed zoeken om voorbeelden te vinden van onderzoek die het probleem van het begin tot het einde in ogenschouw nemen (Chin, 1999). Op de langere termijn zou deze situatie niet alleen kunnen veranderen als gevolg van de eigen dynamiek van het onderzoek naar georganiseerde misdaad, maar ook door toedoen van het verdrag tegen transnationale georganiseerde misdaad van de Verenigde Naties (Fijnaut, 2002). In artikel 28 van dit verdrag wordt er namelijk op aangedrongen dat elke staat ‘in consultation with the scientific and academic communities’ informatie over de georganiseerde misdaad binnen haar landsgrenzen verzamelt, analyseert en deelt met andere staten. In artikel 29, over opleiding en technische bijstand, wordt gesteld dat de betrokken staten elkaar moeten bijstaan bij de opbouw van onderzoeks- en onderwijsprogramma’s betreffende georganiseerde misdaad en de mogelijkheden om haar te beheersen. Er mag ook niet uit het

oog worden verloren dat op grond van artikel 32 'een conferentie van partijen' wordt gevormd, die is belast met de bewaking van de implementatie en de handhaving van het verdrag. Welnu, deze bepalingen houden wellicht een belofte in voor de broodnodige globalisering van het criminologisch onderzoek op het onderhavige terrein.

Om deze ambities te kunnen realiseren zullen in een groot aantal landen van de wereld, waar criminologie nu volstrekt onbestaande is, minimale onderzoeksvoorzieningen op dit vakgebied moeten worden opgebouwd. Alleen op deze manier kan het netwerk van individuele onderzoekers, onderzoeksgroepen en -instellingen ontstaan dat nodig is om met de nodige samenhang en diepgang per continent of per meerdere continenten de meest belangrijke vormen van georganiseerde misdaad systematisch te onderzoeken. Hier is dus een voorname taak weggelegd voor het Weense bureau van de Verenigde Naties of – om het meer op de man te spelen – voor dr. J. van Dijk. Hij zal moeten proberen te bewerkstelligen dat een deel van de middelen die beschikbaar komen voor de ondersteuning van de implementatie van dit verdrag, wordt bestemd voor de ontwikkeling van criminologisch onderzoek op een aantal belangrijke plaatsen in de wereld.

Het zal overigens een heksentoer zijn om zo'n netwerk van de grond te krijgen. Niet alleen omdat de beschikbare middelen welhaast per definitie erg schaars zullen zijn, maar ook omdat de politieke en sociaal-economische situatie in grote delen van Afrika, Azië en Zuid-Amerika zich niet erg leent voor een dergelijk initiatief. Maar men mag ook weer niet te pessimistisch zijn. In Zuid-Afrika bijvoorbeeld bestaan diverse universitaire en niet-universitaire instituten waarop in dit verband met vrucht beroep zou kunnen worden gedaan om de situatie in geheel zuidelijk Afrika in kaart te brengen en te beoordelen (Gastrow, 2001).

STUDIE VAN (ILLEGALE) DIAMANT-HANDEL: DE CRIMINOLOGISCHE RELEVANTIE

Om de criminologische relevantie van de studie van de (illegale) diamanthandel te demonstreren zullen hierna eerst drie algemene redenen worden uitgewerkt waarom onderzoek naar uitgerekend deze tak van zwarte handel criminologisch zo relevant is. Vervolgens zal worden ingegaan op de passages over de diamanthandel in de recente rapporten van de onderzoekscmissie van de Belgische Senaat over georganiseerde misdaad. Tenslotte zal iets worden gezegd over het beleid dat met name België en Nederland heden ten dage voeren met betrekking tot deze handel.

De eerste reden die hier kan worden opgevoerd, is dat de inkomsten van de (illegale) diamanthandel in Afrika zowel worden gebruikt om vreselijke burgeroorlogen te financieren als om brutale politiestaten op de been te houden. In eerste orde kan hierbij worden verwezen naar de situatie in Angola, Sierra Leone, Liberia niet te vergeten, en de Democratische Republiek Congo. Ten tweede moet ook de betrokkenheid niet worden vergeten van Zimbabwe (dat intervenieerde in het zuiden van Congo en daar financieel voordeel van hoopte te halen door zich van een deel van de winning van diamanten en andere kostbare delfstoffen te verzekeren) en de West-Afrikaanse landen

Togo en Burkina Faso. Dit feit heeft ertoe geleid dat vanaf 1998 zowel de Veiligheidsraad als de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties via resoluties sancties tegen diverse van deze landen hebben afgekondigd en hebben opgeroepen tot verscherping van de controle op de import en export van diamanten. In juli 2000 heeft de Veiligheidsraad zelfs beslist om de import van diamant uit Sierra Leone te verbieden, op 19 december 2001 verlengd tot 5 december 2002.

Ondertussen is er door diamantproducenten, mensenrechtengroepen en regeringen in Zuid-Afrika in het *Kimberley*-proces onderhandeld over een certificeringssysteem voor diamanten dat hun hele productie- en distributieproces beslaat: van de plaats waar ze worden gedolven tot de winkel waar ze worden verkocht. De voorstellen die dit overleg heeft opgeleverd zijn bestudeerd in de schoot van de Verenigde Naties. Dus, wie de criminologie wil bevrijden van haar wat provinciale, lokale, schoolse imago heeft in de (bestrijding van de) illegale diamanthandel een fantastisch aanknopingspunt (SOMO, 2001b).

Door de EU zijn de VN besluiten van 2000 en 2001 geïmplementeerd, laatstelijk op 12 januari 2002 (Publicatieblad Europese Gemeenschappen, L 10/81, 12 januari 2002). Alleen als een partij diamanten uit dit land vergezeld gaat van een bepaald certificaat mag zij nog worden ingevoerd. De Europese Unie heeft dit besluit via een verordening van 3 augustus 2000 die binnenkort zal worden verlengd en omgezet in Europese wetgeving (een richtlijn) en de Europese Commissie belast met de uitvoering ervan, wat zijn neerslag vond in een voorstel van 8 augustus 2002 (Europese Commissie, 2002). De EU Ministers van Buitenlandse Zaken verklaarden op 21 oktober 2002 dat zij volledige en spoedige implementatie van het *Kimberley*-proces na de internationale bijeenkomst van alle betrokkenen in november 2002 ondersteunen en zelf ook de noodzakelijke maatregelen daartoe zullen nemen (zie over deze bijeenkomst het artikel van Van de Bunt in dit themanummer: 324).

De tweede reden die in dit verband kan worden genoemd, is dat de (illegale) diamanthandel in crimineel opzicht bepaald geen ver-van-ons-bed-show is. Hiertoe kan natuurlijk opnieuw worden verwezen naar de grote bankfraudes bij het *ABN-AMRO* filiaal - Sarphatistraat in Amsterdam en de *Max Fischer Bank* in Antwerpen. Maar de berichten, met name in het boek *Ik ben een handelaar in hash* (De Stoop, 1998) over de verbindingen tussen deze handel en de (Nederlandse) drugshandel zijn vanzelfsprekend zeker zo belangrijk (zie ondermeer :120-141, 186-192, 243-252). Volgens De Stoop in elk geval zouden Nederlandse drugshandelaren forse investeringen hebben gedaan in de (illegale) diamanthandel en ook – in de criminologie eveneens een ten onrechte volstrekt verwaarloosd onderwerp – in de smokkel van kunstschatten uit Afghanistan. Evenzo zijn er volgens hem connecties tussen de illegale diamanthandel en de wapenhandel, wat tegen de achtergrond van de conflicten in Afrika natuurlijk bepaald niet verwonderlijk zou zijn. Dat hier Italiaanse maffiosi een rol bij zouden spelen hoeft evenmin verwondering te wekken, want de Italiaanse maffia is van oudsher actief in de illegale wapenhandel. Met andere woorden: de illegale diamanthandel is een prima uitgangspunt voor criminologisch onderzoek naar georganiseerde misdaad in de wereld

van vandaag. Wie daarenboven gelooft in de noodzaak en het nut van de geïntegreerde strafrechtswetenschap wordt in dit kader heel zeker ook op zijn wenken bediend. Juist de transnationale (aspecten van) georganiseerde misdaad hebben in de voorbije decennia immers een enorme invloed uitgeoefend op de inzet van gewaagde strafprocessuele middelen zoals de kroongetuige en op de verbreding en versnelling van de wederzijdse rechtshulp in strafzaken. Met alle (crimineel-)politieke discussies in de Lage Landen en de wereld hieromheen van dien.

De derde reden die enigermate in het verlengde van de beide andere kan worden aangehaald, is de berichtgeving over het feit dat het terroristische netwerk Al Queda in de voorbije jaren miljoenen dollars zou hebben verdiend met de illegale handel van diamanten uit Sierra Leone – via Liberia – in de richting van de Europese markt (*De Standaard*, 4 november 2001 en 18 februari 2002). Want als dit zo zou zijn, zou dat voor criminologen een goede reden temeer moeten zijn om de studie van de illegale diamanthandel aan te vatten. De aanslagen die leden van dit netwerk in de voorbije jaren hebben gepleegd, met als (voorlopig?) horribel hoogtepunt de aanvallen op het WTC in New York op 11 september 2001, moeten immers worden gerekend tot de ergste misdaden die in het nabije verleden op deze aarde werden gepleegd. Bovendien hebben zij grote gevolgen voor de strafrechtspleging, zeker op internationaal niveau. Zo hebben zij, niet alleen onder druk van de Verenigde Staten maar ook onder invloed van de Verenigde Naties, onder meer een niet eerder geziene wereldomspannende mobilisatie van politie- en inlichtingendiensten teweeggebracht.

DE BEVINDINGEN VAN DE BELGISCHE PARLEMENTAIRE COMMISSIES

In de jaren 1997-1998 functioneerde de onderzoekscommissie van de Senaat naar georganiseerde misdaad inzake de (illegale) diamanthandel, gevolgd door een zogenaamde opvolgingscommissie die in april 2000 haar eerste rapport uitbracht.

De eerstgenoemde commissie, die tot op zekere hoogte werd opgestart naar het voorbeeld van de commissie-Van Traa in Nederland, publiceerde in december 1998 haar eindverslag. Zonder in te gaan op de organisatie en de werkwijze van deze commissie is het van belang om te signaleren dat er geen diepgaand empirisch onderzoek werd ingesteld naar de problemen van georganiseerde misdaad in België. De bevindingen van de commissie berusten voor het overgrote deel op getuigenverklaringen, krantenknipsels en stukken van alle mogelijke instellingen en diensten. Verder moet worden opgemerkt dat de commissie niet alleen de diamantsector maar ook de vleessector en de petroleumsector speciaal onder de loep nam (Belgische Senaat, 1998: 235-265). De commissie stelde vast dat de diamantsector nog steeds een belangrijke economische sector vormt in Antwerpen. Op de vier diamantbeurzen opereren rond de 4.300 zelfstandige handelaren met een gezamenlijke omzet van ongeveer ruim 21 miljard euro. Daarnaast zijn er buiten de beurzen om nog zo'n 4.000 tot 5.000 mensen in deze sector actief. Verder kreeg zij te horen dat de sector zeker wordt geplaagd door allerlei vormen van smokkel en

fraude, waarbij somtijds grote bedragen in het geding zijn. De commissie geeft het voorbeeld van een nephandel in diamanten – het ging in feite om niet meer dan kiezelstenen – op Japan ten bedrage van ruim 110 miljoen euro! In 1998 vonden er in totaal 36 strafonderzoeken plaats naar onder meer faillissementen, witwassen en klassieke vermogensdelicten. Volgens de commissie ging het hierbij hoofdzakelijk om gevallen van organisatiecriminaliteit. Zij verwijst hier en daar wel naar problemen van georganiseerde misdaad maar verduidelijkt in het geheel niet waaruit die zouden (hebben) bestaan. De handel in ‘bloeddiamanten’ wordt in het geheel niet aan de orde gesteld. Was dit omdat zij haar vingers niet wilde branden aan deze handel? Of (ook) omdat zij gewoonweg niet de gegevens had/kreeg om hieromtrent zinnige uitspraken te doen? Feit is wel dat zij harde verwijten richtte aan het adres van de politiediensten, het openbaar ministerie en de inspectiediensten. Die zouden de sector niet systematisch controleren, zouden niet actief onderzoek in de sector instellen, zouden geen misdaadanalyses van de handel opstellen en zouden onvoldoende onderling samenwerken. En dit allemaal terwijl met name de niet-georganiseerde diamanthandel zeer kwetsbaar zou zijn voor georganiseerde misdaad. De commissie had dus duidelijk wel het gevoel dat er iets grondig mis zou kunnen zijn maar nam – om welke reden dan ook – niet de moeite om uit te zoeken of dit gevoel al dan niet misplaatst was.

De opvolgingscommissie deed dit onderzoek evenmin en beperkte zich tot wat losse opmerkingen over het beleid dat in 2000 internationaal en nationaal in ontwikkeling was (Belgische Senaat, 2000: 48-51). Zo uitte zij de vrees dat België in het kader van de Verenigde Naties aan de schandpaal zal worden genageld en drong zij er op haar beurt op aan – alleen al om dit te vermijden – dat er transparantie zou worden geschapen in de diamanthandel. Verder maakte zij melding van afspraken met het openbaar ministerie over de aangiften van feiten die (zouden kunnen) wijzen op georganiseerde misdaad. Wat het onderzoek van zulke feiten betreft, werd het als een probleem aangemerkt dat het voor de justitie moeilijk is om in Afrika zelf onderzoek te (laten) doen.

De rapporten van deze commissies maken iemand dus niet veel wijzer over de illegale diamanthandel in Antwerpen en wijde omgeving, zeker niet in termen van georganiseerde misdaad en al helemaal niet in termen van ‘bloeddiamanten’. Dit moet natuurlijk worden betreurd, niet alleen omdat in dit geval het belangrijkste onderzoeksinstrument waarover een parlement beschikt kennelijk niet effectief werd gebruikt, maar ook omdat op deze manier geen enkel inzicht werd gegenereerd in de westerse/Belgische kanten van de illegale diamanthandel en daarmee in de financiering van andere vormen van georganiseerde misdaad, terrorisme en oorlog.

HET TEGENWOORDIGE BELEID VAN BELGIË EN NEDERLAND

In recente rapporten van het *Nederlands Instituut voor Zuidelijk Afrika* wordt vastgesteld dat België nog altijd een heel belangrijke rol speelt in de diamanthandel. 70 tot 80 procent van de handel in ruwe diamant passeert nog altijd via Antwerpen. Per dag worden er gemiddeld tussen de 5 en de 10 miljoen stenen gecontroleerd. Nederland is in dit opzicht nog altijd een kleine

speler. Het importeert wat stenen uit België en Luxemburg en verder vooral uit India.

België voert volgens de genoemde rapporten een groot deel van haar diamanten nog altijd in uit 'gevoelige' landen als Angola, de Centraal-Afrikaanse Republiek en de Democratische Republiek Congo, maar ook Australië, Israël en het Verenigd Koninkrijk zijn belangrijke handelspartners. Het controlesysteem dat hier recentelijk is ontwikkeld wordt evenwel genoemd als het meest gestrengte systeem ter wereld. Dit systeem werd niet alleen uitgebouwd met het oog op de vrede in West- en Zuidelijk Afrika maar ook en vooral uit angst voor verplaatsing van een belangrijk deel van de handel. Toch roept de Belgische diamanthandel ook nu nog vragen op. Zo bestaat er onder meer geen behoorlijke verklaring voor het grote verschil tussen importgegevens en exportgegevens.

Wat Nederland betreft zijn deze rapporten nogal kritisch over de implementatie van het beleid ter uitvoering van de VN maatregelen en over het optreden van de douane. Op het eerste punt wordt Nederland traagheid verweten met de implementatie van de Europese wetgeving terzake. Op het laatste punt wordt gesteld dat douaniers onvoldoende weet hebben van het VN beleid, met name ten opzichte van Liberia, en dat zij ook slecht op de hoogte zijn van de uitvoeringsmaatregelen. Op een vergadering met leden van het Europese Parlement in Brussel werd een en ander door een vertegenwoordiger van de Nederlandse regering overigens tegengesproken (Fatal Transactions, 2001).

BESLUIT

De coördinator van een van de internationale acties tegen de handel in 'bloeddiamanten' – Judith Sargentini van *Fatal Transactions* – zei laatst heel welsprekend dat diamanten voorspoed brengen, in landen als Zuid-Afrika, Botswana en Namibië, maar ook oorlog en verderf zaaien, in landen als Angola, Liberia en Sierra Leone. De wereldwijde initiatieven om de illegale diamanthandel terug te dringen werpen volgens haar wel vruchten af maar er bestaan nog altijd belangrijke illegale netwerken waarlangs de sancties en embargo's worden omzeild.

Daarom is er voorlopig nog meer dan genoeg reden om criminologisch onderzoek naar deze handel in te stellen. Gelukkig komt dit onderzoek in de Lage Landen ook op gang aan de Universiteit Gent (De Ruyver, Vander Beken, Cuyvers e.a., 2001) en de Vrije Universiteit Amsterdam. Dat is natuurlijk niet gemakkelijk: empirisch onderzoek in oorlogsgebieden is niet iets waar criminologen op worden voorbereid, laat staan aan gewend zijn. In een hele reeks landen zijn grote economische belangen aan de orde waarvan de beschadiging door criminologisch onderzoek niet in dank zal worden afgenomen. En het is onderzoek dat alleen door interdisciplinaire onderzoeksgroepen op een adequate manier kan worden uitgevoerd. En dat is nog niet alles. Maar het is wel belangrijk om het desondanks te proberen. Wanneer er geen eerste stappen worden gezet, zullen er zeker geen andere volgen.

LITERATUUR

- Belgische Senaat (1998), Parlementaire Commissie van Onderzoek naar de Georganiseerde Criminaliteit in België, *Eindverslag*, zitting 1998-1999, nr. 1-326/9.
- Belgische Senaat (2000) *De georganiseerde criminaliteit in België; eerste tussentijds verslag namens de Opvolgingscommissies inzake de Georganiseerde Criminaliteit*, zitting 2000-2001, nr. 2-425/1.
- Bovenkerk, F. en Y. Yeşilgöz (1998) *De maffia van Turkije*, Amsterdam, Meulenhoff.
- Chin, K-L. (1999) *Smuggled Chinese; clandestine immigration to the United States*, Philadelphia: Temple University Press.
- De Ruyver, B., T. Vander Beken, L. Cuyvers e.a. (2001) *Het meten van de kwetsbaarheid van de legale economische sectoren voor georganiseerde criminaliteit (case study: de diamantsector)*, intern rapport Vakgroep Strafrecht en Criminologie, Universiteit Gent.
- De Stoop, Ch. (1998) *Ik ben een makelaar in hash*, Amsterdam: De Bezige Bij.
- Europese Commissie (2002) *Voorstel voor een verordening van de Raad houdende implementatie van de Kimberleycertificering voor de internationale handel in ruwe diamant*, COM (2002) 455 definitief, downloaden (vul jaar en nummer in) via http://europa.eu.int/eur-lex/nl/search/search_dpi.html.
- Fatal Transactions (2001) *EU control of diamonds; imports from African countries in conflict; report of the European Union Expert Meeting, September, 25, 2001*, Amsterdam.
- Fijnaut, C. (2002) *The United Nations convention against transnational organized crime: an assessment*, <http://www.tsa.ac.za/conf>.
- Gasparini Alves, P. en D. Cipollone (1998) *Curbing illicit trafficking in small arms and sensitive technologies: an action-oriented agenda*, New York: United Nations.
- Gastrow, P. (2001) *Organised crime in the SADC region; police perceptions*, Pretoria: Institute for Security Studies.
- Lombroso, C. en Laschi, R. (1891) *Der politische Verbrecher und die Revolutionen in anthropologischer, juristischer und staatswissenschaftlicher Beziehung*, Hamburg: Verlagsanstalt und Druckerei A.-G. (vert. uit het Italiaans).
- Mazower, M. (2001) *Duister continent; Europa in de twintigste eeuw*, Amsterdam: Contact (vert. uit het Engels).
- Meershoek, G. (1999) *Dienaren van het gezug; de Amsterdamse politie tijdens de bezetting*, Amsterdam: Van Gennep.
- Saerens L. (2000) *Vreemdelingen in een wereldstad; een geschiedenis van Antwerpen en zijn joodse bevolking (1880-1944)*, Tiel: Lannoo.
- SOMO (2001a) *ABN AMRO en de diamanthandel*, s.l.
- SOMO (2001b) *Conflict diamonds; crossing European borders; a case study of Belgium, the United Kingdom and the Netherlands*, Amsterdam: Nederlands Instituut voor Zuidelijk Afrika.